

DR. SÁSKA ZOLTÁN ATTILA¹**Ciprus – Konfliktuskezelés a jog és a diplomácia eszközeivel?****Cyprus – Conflict Management With Tools Of Law And Diplomacy?****Absztrakt**

Az előítéletekkel teletűzdelt görög és török ciprióták nem találják a konfliktus rendezésének útját, mert talán rosszul nyúltak a probléma kezeléséhez, amikor nem vették figyelembe a több évszázadon keresztül áthúzódó interkulturális érintkezést és (vagy) azok következtetésit nem vonták le.

Kulcsszavak: Ciprus, fegyveres konfliktus, konfliktuskezelés, előítélet, kulturális sokk, etnocentrizmus

Abstract

With prejudices larded Greek and Turkish Cypriots do not find the solution of the conflict, because probably they handled the treatment of the problem badly when intercultural contact spreading through centuries was not taken into consideration and (or) its inference was not drawn.

Keywords: Cyprus, armed conflict, conflict management, prejudice, culture shock, ethnocentrism

BEVEZETŐ

A sokszor emlegetett és *Nyugat*²-ként használt szó nyelvünkben azon hatalmat testesíti meg, mely külpolitikáját tekintve többek között két fő irányvonalat határoz meg: a biztonság megőrzését és a kereskedelmi érdekek védelmét. Hogy ezt hogyan teszi, hogy jogosan használja-e fel a törvények kínálta lehetőségeket és az emberi jogok védelmébe állítja-e

¹ Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató/National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: yonsaska@gmail.com

² A Nyugat fogalma ma már nagyon sok jelentéstartalommal bír, pontos meghatározása a kutatóknak köszönhetően ambivalens, mint ahogy Huntington is ír róla. Lásd. Huntington, S.J.: A civilizációl öszszecsapása és a világrend alakulása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008. 119-156. pp.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

azokat, vagy csak a „*harmónia*” megteremtésére törekszik? Nem könnyű eldönteni. Még ha gyakran láthatatlanul is, de szemünk előtt zajlik a jog és a diplomácia megoldó útvonalait ugyanis kikerülő idő- és tényérés, ami megpecsételi, predestinálja a végkifejletet: esetünkben a ciprusi konfliktus megoldását. A kérdés csupán annyi: mikor és milyen megoldás születik? Vajon egy, az etnocentrizmus vagy a kulturális sokk jelenség jegyeit magán hordó konfliktusról beszélünk-e, esetleg milyen szerepet játszhat az előítéletek meg- vagy nemléte annak kezelésében? Valóban a jog és a diplomácia tudná megfelelően kezelni a kialakult helyzetet?

Ciprus, mint sziget és mint állam egyaránt a Mediterráneum részeként a régió biztonságának kulcsa, ahol a *Nyugat* és a nem egyszer vele szemben álló *Kelet* érdekeinek találkozási pontjaként több stabilitást és kiegyensúlyozottságot kellene, hogy mutasson. A *Nyugat* biztonságpolitikája a térségben külön figyelmet szentel Irán, Irak, a Golf, a Kaszpi régió és a Közel-Kelet labilis politikai, vallási és gazdasági történéseinek, ugyanakkor a NATO déli csücske itt találkozik Görögország és Törökország érdekellentétével egy katonai szövetségben belül. Mivel az oly gyakran emlegetett ciprusi konfliktus a nemzetközi jog eseti tanulmányozásának körébe tartozik, a háború és béke jogának kísérleti alanyaként vívhatja ki magának azt az elismerést, amely precedenst teremthet a világon létező más gócpontok megszüntetésére tett kísérletek sikerének érdekében.

A KONFLIKTUS EREDETÉRŐL

Maga a konfliktus egy igen komplex területet ölel fel. Mozgásba helyezi a nemzetközi jog minden területét, és közben apellál a történelmi előzményekre is, amelyek fel-felnyitogatják a sérelmek okozta sebeket és így azok nem gyógyulhatnak be. Stressz szituációkat teremt, amelyekre direkt megoldás nem születik. A stressz oldásában kap szerepet az idő, aminek a jog és a diplomácia szab keretet. A történelmi előzményeken keresztül, az ENSZ és az EU szerepén túl, a nemzetközi jog a diplomácia útján hat a XXI. század humánus beavatkozásainak előfutárként. Mivel a történelmet nem lehet száz év távlatában megítélni, a jelen és jövő próbálkozások sikerét csak a jövőbeni teljesülés reményével kezelhetjük tényként és megnyugtató megoldásként egyaránt.

Meglátásom szerint a sztereotipizált és sok előítélettel teletűzdelt társadalmi csoportok (népcsoportok) Cipruson nem találják a konfliktus rendezésének útját, mert vélhetően rosszul nyúltak a probléma kezeléséhez, amikor nem vették figyelembe a több évszázadon keresztül áthúzódó interkulturális érintkezést és (vagy) azok következtetéseit nem vonták le.

A kialakult konfliktusos helyzetet számos történelmi esemény, társadalmi és kulturális fejlődés és azok diverzifikált volta szövi át. A kereszténység megjelenése, hanyatlása és az iszlámmal való helycserés uralma vagy párhuzamossága a szigetet igencsak átformálta. Az 1974-es török megszállás szempontjából fejtörést okoz, hogy mennyire területszerző és mennyire vallási, esetleg etnikai indíttatású Törökország beavatkozása a szigeten. De lehet, hogy a kialakult konfliktust a szigeten élő török ciprióta és görög ciprióta közösség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

közötti kulturális különbségek és azok erőltetett „anyaországi” nacionalista hangsúlya idézte elő. Itt szerepe lehet az etnocentrizmusnak, ami fogalmi szinten a saját nemzetet, [etnikumot](#) vagy etnikai csoportot, fajt tekinti saját világának középpontjának, és minden más, a bűvköréből kieső csoport vagy etnikum viselkedését, értékét ehhez viszonyítva ítéli meg, ennek megfelelően alacsonyabb rendűnek, megvetésre méltónak tart. Ez utóbbi az ún. jobb oldali tekintélyelvűséggel áll szoros kapcsolatban.³ Ehhez társulhat a szóban forgó etnikum területe körül forgó vitás helyzet, de a kulturális etnocentrizmus kirekesztő lokálpatriotizmusán kívül a „végzetes etnocentrizmus” gondolata is megfogalmazódhatott az 1974-es török inváziót követő leszámolások és fogolygyilkosságok okán. Az észak ciprusi területre elhurcolt görög ciprióta közösség harcoló és nem harcoló tagjai még feltételezett holtukban is aligha kerültek elő. Ennek a vitás kérdésnek a rendezése és a tömeggyilkosságok elismerése nyitól kulcsa lehet a konfliktus megoldásának.

Keresztény templomromok a megszállt Famagustában (saját felvétel, 2014)

A görög ortodoxiában is mélyen gyökerező nemzeti öntudat véleményem szerint kirekesztőleg hathatott a kisebbségben élő török cipriótákkal szemben. Az előítéletek és a vallás köré kódolt nacionalizmus nem segíthetett a két közösség több évszázados egymás mellett élésében sem, amikor egymás által okozott korábbi sérelmeiket hozták fel a tárgyalásztalnál, ha sor kerül valamilyen érdemi tárgyalásra. Ciprusi tartózkodásaim során szerzett tapasztalatok után azt a konzekvenciát kellett levonnom, hogy a konfliktus és az ellen-

³ Sirlaki István: *Előítélet és tolerancia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 47. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

tétek fenntartása egy gerjesztett folyamat, hiszen a megoldás nem a görög és a török ciprióta nép belátásán vagy nem belátásán múlik, hanem a nagypolitikán. Például a vallási törésvonalak mentén, akkor, amikor az iszlám térnyerése rohamos léptékkal kezdett számottevő tényezővé válni, megemlítve akár napjaink mondhatni mesterségesen gerjesztett problémáját: a migrációs válságnak álcázott iszlám térhódítási kísérleteket. Vagy vegyük Oriana Fallaci⁴ munkásságát alapul, akinek műveit oly gyakran kritizálták az iszlám világban, mert az iszlám XXI. századi térnyeréséről bátorkodott írni. Az iszlám világ és a nyugati világ közötti ellentétet, vagyis a Fallaci szerinti összeférhetetlenséget, a *Dzsihá*d világméretű realitását és az erre adandó válasz(ok) hiányát, a *Nyugat* nemtörődömségét láthatjuk most is a saját humánus elvek mentén megalkotott (jog)szabályaink béklyója alatt gyötrődve, amikor befogadjuk az ellenséget az európai hátszágba, lehetőleg kettős mércét alkalmazva. Sok európai vezető kéri, például nem egyszer Angela Merkel német kancellár, hogy szemünket behunyva mindenkit menekültnek nézzünk: még azokat is, akik határainkon állva kövekkel, dorongokkal követelik maguknak a nyugati jólétet. Fallaci nyers szókimondásával és őszinteségével sorolta vádjait, és Eurábiáról beszélt egy 2005-ben a *Wall Street Journal*-nak adott interjújában.⁵ Ezért is, de másért: talán nem baj, ha lassan kijelentjük, hogy igenis, Európa iszlamizációja elkezdődött. Hogy ez a XX. században kezdődött-e, esetleg datálhatjuk-e Ciprus északi felének erőst jelképes megszállásától kezdődően? Vagy másként: Örményország ősi területeinek megszállását, de az örmények 1915-ös kiirtási kísérletét fenyegető előjékként értelmezhetjük-e? Úgy gondolom, nem megválaszolva az iménti politikai, de nemzetközi viszonylatban is igen kényes és bonyolult kérdést, hogy az ún. vallási türelem elveszett valahol a fejekben. A történelem folyamán háborúk sora dúlt vallási okokból. Nem novum az sem, hogy maga az iszlám is folyamatosan küzd a saját térfelén, irányzatai egymásnak feszülnek, lásd siíta-szunnita ellentét. Továbbá érzékelhető, hogy az oktatáson keresztül nem elégszer ismételt, tanítható örök bölcsesség: az önmagunkkal szemben túli, vagyis a másokkal szembeni „türelem” nem játszik mérvadó szerepet az örökös, vagyis lezáratlan konfliktusok kezelésében.

ELŐZMÉNYEK

A Cipruson kialakult előítéletek megértése miatt, vagyis a konfliktus gyökerét keresendő fontos megemlíteni pár történelmi tény, előzményt a teljesség igénye nélkül.

(1) A kereszténység korán megjelent a szigeten. Szent Pál apostol és a szalamiszi születésű Szent Barnabás Kr.u. 45-ben indultak először Ciprusra missziós útjukra. A hagyomány szerint Cipruson történt meg először, hogy Sergius Paulus római prokonzul Szent Pál csodatettének láttán Kr.u. 46-ban áttért a kereszténységre.⁶ A kereszténység maga

⁴ Oriana Fallaci (1929-2006) olasz író, publicista, újságíró, haditudósító.

⁵ Prophet of Decline - <http://www.wsj.com/articles/SB111948571453267105> (2016.01.05.)

⁶ Chrysostomides Kypros: *The Republic of Cyprus, A Study in International Law*. The Hague-Boston-London, 2000. 19. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

viszont csak háromszáz év elteltével terjedt el a szigeten. Paphosban ettől függetlenül tartotta magát Aphrodité kultusza még a Kr.u. IV. században is.

(2) Amikor Nagy Konstantin birodalma kettévált, a szigetet a Keletrómai Császársághoz csatolták. Később Zénó császár idejében privilégiumban erősítették meg Ciprus egyházának függetlenségét az V. század végén. Az ezt követő időszakban az egyiptomi támaszpontjaikról induló szaracén kalózok egyre gyakrabban támadták a szigetet, a lakosság a sziget belsejében és a hegyekben keresett menedéket, később a megmaradt népesség átmenetileg elhagyta a szigetet. Mikor Nikephoros II. Phokos császár (Kr.u. 963) kiűzte a szaracénokat, a lakosság visszatért. Az ezt követő kétszáz évben szilárdult meg igazán Ciprus görög ortodox jellege. Így történt, hogy a Szentföldre igyekvő és onnan hazatérő zarándokok számára Ciprus volt az első vagy utolsó biztonságos megálló- és pihenőhely.

(3) Guy de Lusignan francia herceg, aki éppen elveszítette jeruzsálemi királyságát, megszerezte a szigetet 1192-ben. A Lusignan dinasztia közel három évszázadon keresztül uralkodott a szigeten.⁷ A nyugat-európai egyház és a ciprusi nép (ortodoxia) között viszont szüntelen vallási, politikai és gazdasági küzdelmek húzódtak, amelyek nem ritkán felkelésekbe torkollottak. Az erőszakos katolizálás és az ortodox vallás elnyomása mélyen sértette a görög lakosságot.

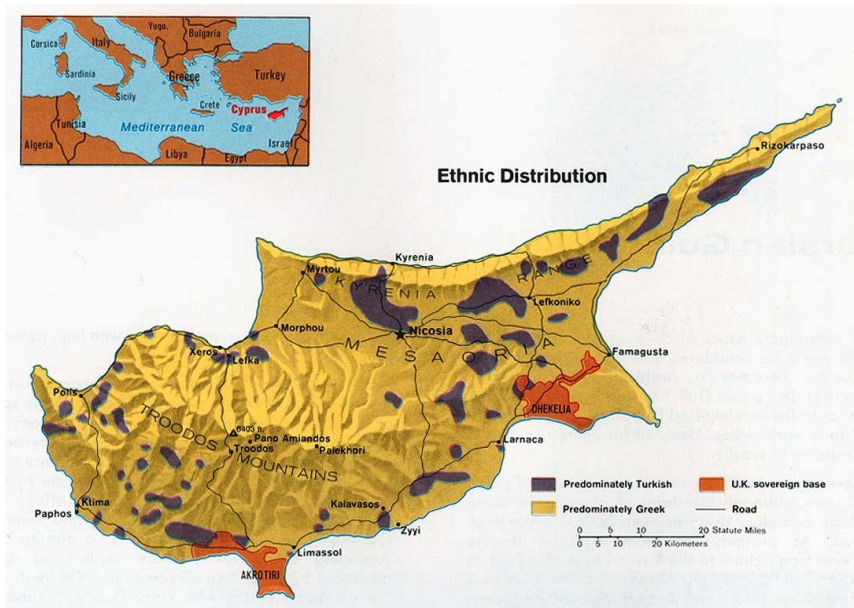
(4) Egy gazdasági erőfölény megszerzésére irányuló folyamatos civakodás volt Velence és Genova szüntelen harca is a levantei kereskedelem feletti uralomért. Végül Velence győzelmével a sziget sorsa feletti korlátlan hatalom kevesebb, mint egy évszázadig tartott. Velence kizárólag a török terjeszkedés ellen kezelte Ciprust nagyhatalmi politikájában, ezért megerősítette Nicosiát, Famagustát és Kyreniát, miközben sanyargatta a sziget lakosságát.

(5) Fordulópont, amikor 1571-ben a törökök elfoglalták Ciprust és lemészárolták Nicosia lakosságának felét. A török megjelenésével megvalósult a jobbágyág eltörlése és a görög ortodox egyház jogaiba való visszahelyezése. Utóbbi aktus elismerte a ciprusi ortodox egyház fejének személyében a görög ajkú közösség vezetőjét. Az 1758-as éhínség áldozataul esett a sziget lakóinak jelentős hányada. Később 1821-ben a görög szabadságharc idején a törökök kivégeztették Kyprianos érseket a sziget három püspökével és több jelentős egyházi vezetővel együtt. Abban az időben a törökök a ciprusi összlakosság 20%-át teheték ki és ez az arány soha nem ért el magasabb értéket. A XIX. század utolsó negyedében a Török Birodalom lemondott Ciprusról és átengedte a sziget igazgatását a briteknek.

⁷ Chrysostomides Kypros: The Republic of Cyprus, A Study in International Law. The Hague-Boston-London, 2000. 20. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

Ciprus etnikai felosztása egy 1973-as térkép alapján⁸

(6) Egy kis ugrással, a II. világháborúban Ciprus nem vált hadszíntérre, viszont a szövetségesek utánpótlási bázisként szolgált brit fennhatóság és adminisztráció alatt. Az első igazi és közvetlen nacionalista megmozdulások 1950-ben Makarios érsekké választásával kezdődtek, mivel a később általa kezdeményezett nem hivatalos népszavazáson a többségben lévő görög lakosság 96%-a választotta az Enosis-t, vagyis a Görögországgal való egyesülést. A kisebbségben lévő 18%-os török ajkú lakosság ezzel ellentétben rettegett egy majdani görög fennhatóságtól. Makarios érsek, aki mindenáron és minden fórumon az Enosis-t⁹ erőltette az anyaország Görögországgal, rendkívüli népszerűsége miatt a népszavazás következtében a görög ciprióták körében. Az érsek és a ciprusi születésű Georgios Grivas görög tábornok, aki szélsőjobboldali katonai alakulatok élén lett hírhedt Görögországban, vitatott együttműködése is körülbelül innen datálható. Az érsek támogatta Grivas terveit a britek elleni fegyverkezés terén, elutasítva a partizánharcot, amit később a tábornok nyomására mégiscsak jóváhagyott, majd maga buzdított harcra példálózva a görög szabadságharcral, valamint a brit uralommal szemben szerveződött kenyai Mau-Mau mozgalommal.¹⁰ Grivas 1954-ben maroknyi csapatának élén partra szállt majd –

⁸ Térkép forrása: http://www.lib.utexas.edu/maps/europe/cyprus_ethnic_1973.jpg (2015.12.09.)

⁹ Enosis (gör.) jelentése unió, egyesülés

¹⁰ Kalmár Zoltán: Makariosz érsek és a ciprusi válság. In: Karikó Sándor és Szécsi Gábor (Szerk.) Válság és kommunikáció, Áron Kiadó, Budapest, 2012. 169-177. pp.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

megalakítva az első EOKA-t¹¹ – harcot hirdetett a britek ellen az Enosis mellett. Ugyanakkor rendszeresek voltak az utcai leszámolások is a baloldali erők és a ciprusi török lakosság elleni merényletekkel. A britek bosszúból az egyesülésért vívott harc ellenlépéseként Makarios érseket száműzték, ezért egyre kellemetlenebb helyzetbe kerültek nemzetközi fórumokon. Makarios száműzetése alatt sem hagyta abba harcát és miután lejárt száműzetéséből aligha térhetett vissza a szigetországba, Athénből irányította az Enosis melletti kardoskodását. Ezen időszakban többször is részt vett az ENSZ közgyűlésén, ahol a nagyhatalmak Ciprus jövőjéről tárgyaltak. Makarios 1959-ben visszatérhetett Ciprusra és azon év végére kiírt elnökválasztáson a szavazatok kétharmadával lett a majdani független Ciprusi Köztársaság első elnöke.¹²

(7) Az 1960-as függetlenedést megelőzően végül a sziget jövőjét eldöntendő görög-török tárgyalások kezdődhetnek, amelyekbe bekapcsolódtak a ciprusi görög, valamint török közösségek vezetői és a brit kormány képviselői is. A tárgyalások eredményeként megszülettek a Zürich-London egyezmények, amelyek garantálták Ciprus függetlenségének nemzetközi elismerését, egyes brit katonai bázisok további fenntartását, valamint a sziget felosztásának és az Enosis tilalmát egyaránt.¹³ Az egyeztetések alatt a ciprusi lakosságot nem kérdezték meg, hogy mit szeretne. Nem adták meg annak a lehetőségét, hogy a ciprióta közösségek saját maguk dönthessenek, akár egy referendum megtartásával, a sziget függetlenségéről vagy pedig Görögországhoz való csatlakozásáról. Mivel a szigetlakók véleményének sem szenteltek különös figyelmet, megkezdődtek a zavargások, pedig előtte úgy tűnt, hogy a kisebbségek jogait és azok tiszteletben tartását biztosítani lehet.

A KONFLIKTUS

„Az etnocentrizmus – az antropológusok tapasztalata szerint – kulturális univerzália. Az a jellemző tehát, hogy másokkal kapcsolatba kerülve azonnal a „barát vagy ellenség” kérdésre választ adó jelek után kutatunk, majd ennek alapján eltérően viszonyulunk hozzájuk: 1. minden emberi közösségben megtalálható, 2. minden közösség fontosnak tartja e viselkedésmód továbbadását. A világnak „mieinkre” és „idegenekre” való felosztása automatikusan bekövetkezik, még amikor is, amikor lényegtelen tényezők alapján keletkeznek a csoportok (TAJFEL, 1980). Amikor pedig a sajátként tekintett csoport veszély- vagy akár versenyhelyzetbe kerül, az emberek a „sajátjaikkal” szorosra zárják a sorokat, az „idegenekre” pedig legyőzendő ellenségként tekintenek (WALLER, 2002)” – írja Marosán György „Az etnocentrizmus evolúciós elmélete” című cikkében.¹⁴ Akár így is kialakulhatott a konfliktus,

¹¹ Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (gör.) jel.: Ciprusi Harcosok Nemzeti Szervezete

¹² Sáska Zoltán Attila: Az ENSZ szerepvállalásának kezdetei Cipruson. In: Mediterrán Világ Társadalomtudományi folyóirat, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány 2014. 87-88. pp.

¹³ Sáska Zoltán Attila: Az ENSZ szerepvállalásának kezdetei Cipruson. In: Mediterrán Világ Társadalomtudományi folyóirat, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány 2014. 88. p.

¹⁴ Marosán György: Az etnocentrizmus evolúciós elmélete. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 2008, 63. 4., 710. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

de a véres események szövevényes, szinte követhetetlen, a két közösség közötti feszültségeket indukáló eseménysort nem részletezve jutunk el az 1964-ben keletkezett zavargásokhoz, amelyek Nicosia megosztásához vezettek. Gordon W. Allport írja, hogy: „... az uralkodó csoport sztereotipizált elképzelésekkel rendelkezik a lakosság egyik kis részét illetően, mely etnikai vonásaiban különbözik a többségtől. A többség bizonyos mértékben hátrányos megkülönböztetéssel sújtja a kisebbséget, melyre a kisebbség tagjai fokozott nehezteléssel reagálnak, és gyakran még eltökéltebben védelmezik különállásukat.”¹⁵ Valami hasonló történhetett. Ide sorolható igazolásképpen a Sherif házaspár Robbers Cave-i kísérlete is: egy nyári cserkész táborban 10-12 éves résztvevőket véletlenszerű csoportokba osztottak, majd hagyták, hogy azok kiformalódjanak, ezt követően pedig konfliktusokat tápláltak be. A következmény, hogy a két csoport között kitört a harc, de egyik csoport sem tudta hogyan kezdődött és meg voltak győződve, hogy valaki a másik csapatból kezdte.¹⁶ „Campbell (1965) valóságos csoportkonfliktusról szóló elmélete azt állítja, hogy a csoportok közötti attitűdök és magatartást az érdekek vezérik. Ha az egyik csoport a másik rovására juthat előnyhöz, akkor a szociálpszichológiai reakció negatív lesz: előítéletes attitűdök, elfogult ítéletek, ellenséges magatartások alakulhatnak ki. Amikor az érdekek összeillenek, sőt egymást kiegészítik, tehát az egyik csoport csak a másik segítségével juthat előnyhöz, akkor a reakció pozitív lesz: tolerancia, méltányosság, barátságosság érvényesülnek” – írja Sirlaki Campbell elméletéről, rávilágítva a Sherif kísérletekre.¹⁷ Valahogy így tudom elképzelni a mostani ciprusi szembenállás kezdetét és jelenét, mint ezen imént említett csoportközi konfliktust. Cipruson a konfliktus csillapítása viszont egy harmadik félre vetített közös ellenség képével nem valósult meg, mint a Sherif házaspár kísérletének következő szakaszában. Ez az a pont, amikortól már be kellett avatkozni: innen már (felhatalmazással) ENSZ csapatok őrizték a törékeny békét a két közösség között.

Görögországban 1967-re egy szélsőjobb oldali katonai junta került hatalomra és 1974-ben egy második EOKA segítségével megdöntötték Makarios érsek kormányát, majd emberüket, Nikos Sampson ültették az elnöki székbe, aki a török lakossággal való leszámolási kísérletével vonzotta Ciprusra a török hadsereget. Mivel tíz éven keresztül a helyzetet uralni képtelen ENSZ-nek sem sikerült kielégítően rendezni a konfliktust, 1974-ben török csapatok szállták meg a sziget északi felét nem kizárható módon, vélhetően egy, az etnocentrizmusban gyökerező indíttatástól vezérelten: török vérű testvéreiket védendő, akárcsak Oroszország tette azt 2014-ben a Krim bekebelezésével, hogy némi párhuzamot is vonjunk a történetbe. A török csapatok az ENSZ azonnali tűzszüneti felszólítását figyelmen kívül hagyva megszállták két hullámban a szigetet. Először 3%, másodsor immár 40%-át. A török invázió alatt a sziget két szuverén bázisán (Akrotiri-n és Dhekelia-n) álló-

¹⁵ Allport Gordon W.: Az előítélet. Osiris, Budapest, 1999. 300. p.

¹⁶ Sherif Muzaffer – Sherif Carolyn W.: Csoporton belüli és csoportközi viszonyok: kísérleti kutatás - <http://www.iksoft.hu/pszichologia/szocial2/sherifsherif.doc> (2016.01.05.)

¹⁷ Sirlaki István: Előítélet és tolerancia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 137. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

másodzó britek viszont az egész török intervenció alatt nem mozdultak érdemben. Az 1974-ben megbukott görög katonai diktatúra viszont magával rántotta Sampson kormányát, aki egy hetes hivatali ideje alatt intézkedéseivel felkavarta, kiélezte az indulatokat, aminek következtében Törökország átrajzolta Ciprus térképét, Makarios érsek pedig pár hónapon belül visszakerült a hatalomba.

AZ ENSZ SIKERE, AZ ENSZ KUDARCA

Az inváziót követően az ENSZ tűzszüneti felhívásainak Törökország nem tett eleget és fokozatosan haladt előre a sziget belseje felé. Nagy-Britannia nem lépett közbe, mivel a szigeten található két szuverén bázisát a támadásoktól nem kellett féltetnie. ENSZ határozatok sora törte meg a csendet 1974 és 1977 között, hiszen maga a párbeszéd hiányzott. Először 1977-ben, majd pedig 1979-ben született egyezség abban, hogy a megoldás egy *bi-kommunális*, *bi-zonális* rendszer létrehozásában rejlik. Az alapok megváltak, a későbbi tárgyalások akadoztak és provokációk hada (légtér megsértése török katonai repülőgépek által, görög ciprióta civilek elhurcolása török területre a Buffer-zónában) akadályozta a párbeszéd folytatását. Minden eddigi ENSZ-főtitkár dolgozott a konfliktus megoldásán, de egyikük sem sikerült megoldania azt. A stressz és konfliktuskezelés szintjén viszont elmondható, hogy az ENSZ eszközrendszere képes fenntartani az elkényelmesedett patthelyzetet, amibe a szembenálló felek kényszerültek, hiszen 1974 óta kisebb incidensektől eltekintve nem volt olyan helyzet, ami rontott volna a kialakult „status quo”-n. Kijelenthető: a két országrész közötti közeledésben a nemzetközi közösség próbált javítani a folyamatos párbeszéd fenntartásával.

ENSZ által felügyelt terület Nicosiában – egy ciprusi görög barikádról fényképezve (saját felvétel, 2003)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

A kialakult válsághelyzetben vesznek részt immár 1964 óta ENSZ békefenntartók, akik nem elhanyagolható módon a „kulturális sokk jelenség”-gel küzdenek ezen a műveleti területen. Új környezet, kulturális sokszínűség, idegen nyelv(ek), stb. Minél szélsőségesebb az éghajlati, a technikai, a kulturális és társadalmi különbség a sajátunktól, annál gyorsabban alakulhat ki az a kellemetlen érzés, amely a kulturális sokk kialakulásáért felelős. Kalvero Oberg definíciója szerint a kulturális sokk egy „olyan foglalkozási betegség, amely akkor lép föl, ha valaki(k) hirtelen külföldi kiküldetésbe kerül(nek).¹⁸ Oberg szerint az eltérő kultúra olyan hatással van magára az „idegenre”, hogy azok mély érzelmekeket váltanak ki belőlük, amely kihatással van viselkedésére és gondolkodására. Sztankai Krisztián publikációjában a kulturális sokkot egy társadalmi és kulturális jeleket és kapcsolatokat veszített eseménysorozatnak nevezi, amely hatása mentális változásokat generál az egyénben.¹⁹ Ez a jelenség megfigyelhető a békefenntartóknál, de nem a megszállt török erőkből, akik a megszállt északi részeken a török kultúrát ápoló cipriótákkal élik hétköznapijait. Ugyanez igaz a délen állomásozó görög katonai erőkre is, akik a görög társadalmi és vallási környezetben tartózkodnak. Más a helyzet a szigeten (Akrotiri és Dhekelia) állomásozó britekkel, akik több mint egy évszázados jelenlétükkel sem szokták meg az idegen kultúra(ka)t. Csapataik váltásával újra és újra küzdenek a jelenséggel, nem egyszer haragot és dühöt váltva ki a szigetlakókból viselkedésükkel. Mondhatni, kulturális sokk hatása alatt állnak, akárcsak mi, külső szemlélők, akik ha csak turistaként is látogatunk a szigetre, átérezhetjük annak pozitív és negatív kisugárzását egyaránt, feltéve, ha érdeklődünk kultúrája, helyzete, múltja, jelene és jövője iránt. Ezen jelenség befolyásolhatja a szigeten szolgálatot teljesítő katonákat, akikből felemás érzéseket válthat ki. Volt alkalmam beszélgetni olyan a szigeten szolgálatot teljesítő katonákkal, akik a görög álláspontot vallották magukénak és olyanokkal is, akik a törököt, de igen ritkán hallottam olyan véleményt, ami igazán semleges lett volna. Természetesen a hivatalos álláspont egy ENSZ katonáról mindig az, hogy semleges. Valóban az, de van saját véleménye, amit a szolgálata után hazavisz és szűkebb, szélesebb körben megoszt másokkal és ez a vélemény kerülő úton vissza-visszajut akár a tárgyalóasztalnál ülőkhöz is, akikre – és ezáltal magára az ügyre, annak megoldására – képes hatást gyakorolni.

MEGOLDÁS?

Jelen helyzet szerint, a konfliktust kezelendő, a szétválasztott országrészek immár kölcsönös látogatási lehetőséggel kecsegtetnek. Vagyis azon ciprusiak, akik veszik a bátorságot, átjárhatnak a másik fél által igazgatott országrészbe. A sziget mindkét felében járva azt tapasztaltam, hogy a délről induló görög ciprióták általában kiábrándultan és szitkozódva térnek vissza az északi megszállt területekről, látván korábbi tulajdonuk török minta szerinti

¹⁸ Sztankai Krisztián: A külföldi missziók pszichés kockázatai. In: Hadtudományi Szemle, 7. évfolyam 1. szám, Budapest, 2014. 289-290. pp.

¹⁹ Sztankai Krisztián: A külföldi missziók pszichés kockázatai. In: Hadtudományi Szemle, 7. évfolyam 1. szám, Budapest, 2014. 289-290. pp.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

átformálását, vagy templomaik mecsetté alakítását. Az északi részről a déli részre látogató török ciprióták pedig élvezik a számukra még mindig fenntartott korábbi ciprusi állampolgárságuk adta előnyöket, vagyis nem minősülnek idegen állampolgárnak a déli részen. Sőt, például közúti közlekedési szabályok megsértése esetén a déli rendőr elnézőbb velük szemben, mint a görög ciprióta társaikkal, mert ez a direktíva a közeledés jegyében zajlik, a török ciprióta testvérek irányába kinyújtott baráti kéz jegyében.

Egyre valószínűbbnek tűnik, hogy a Cipruson élő két közösség (görög és török ciprióták) előítéletekkel élnek egymás (kultúrája) iránt. Okai a sztereotipizálásnak vagy az előítéleteknek, amelyek lehetnek akár pozitívak, de főleg negatívak, megkereshetők akár az egyénben, akár a két közösségben. Ezenfelül: „A sztereotípiák egyre mobilabb világunkban hasznos szerepet is betöltenek, számos funkciót látnak el. Egy számunkra is ismeretlen közegben rendszerező szerepük van, kapaszkodót kínálnak. Alkalmazásuk révén törekszünk a bizonytalansági tényezők csökkentésére. Önigazoló funkciójuk pedig megerősítést, önbizalmat adhat” – írja Bolgár Judit „A különböző kultúrák együttéléséből fakadó sztereotípiák. A kultúrák közti konfliktus lélektani aspektusa” című tanulmányában.²⁰ Az állítás lehet a megoldás, hiszen Bolgár szerint a negatív sztereotípiák és előítéletek kialakulásában a tanulás játszik meghatározó szerepet, ugyanúgy csökkentésüknek is a tanulás az egyik legfontosabb eszköze.

Használni kellene, sőt injektálni kellene a hasznos és pozitív értékekkel felruházott sztereotípiákat, mert rendszerező szerepük van, kapaszkodót kínálnak a jövő nemzedékei számára, akik így képesek lesznek leküzdeni őseik téves ellenségképét. Ha ehhez járul hozzá a *Nagypolitika*, és az ENSZ-ben, az EU-ban ülő diplomaták ezt a pontot ragadják meg, akkor van esély egy mielőbbi rendezésre. A jog és a diplomácia teljes mértékben felhasználható erre. Irányt mutatnak a humánus alapelveket egybeolvasztó folyamatnak, mely nem tűri a gyűlöletet és az elferdített valóságon alapuló ténymegállapítást, hogy: „Csakis a másik fél tehet róla, én ártatlan vagyok!”

Ma már világosan kivehető, hogy az ENSZ békefenntartó és közvetítő szerepén túl, ami sajnos kevésnek bizonyul, illetve az EU próbálkozásain át aligha találunk olyan szereplőket, amelyek ténylegesen a rendezést szorgalmazzák. Helyette a mindent összekuszáló, centrifugába tett kulturális diverzifikációt próbálja a *Nagypolitika* beleszórni az évszázadokon keresztül kialakult és működő kisebb-nagyobb közösségekbe, legyenek azok vallási vagy kulturális alapokon nyugvók.

A konfliktus mielőbbi megoldására látok némi esélyt, hiszen a két ciprusi közösség vezetője, jelesül Mustafa Akinci észak ciprusi török és Nicos Anastasiades ciprusi görög elnök, a megegyezés pártján áll. A kettejük kompromisszumkészségét mi sem bizonyítja jobban, mint nyilatkozataik és történelmi kézfogásuk 2016. január 21-én a Világgazdasági Fórum helyszínén Davosban. Nincsen lehetetlen, de véleményem szerint a konfliktus ki-

²⁰ Bolgár Judit: A különböző kultúrák együttéléséből fakadó sztereotípiák. A kultúrák közti konfliktus lélektani aspektusa. In: Nemzeti sokszínűség - multietnicitás - multikulturalitás: egy biztonságosabb Európa felé. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Politikatudományi Tanszék, 2005. 35. p.

mozdulása évtizedes megrekedt állapotából, vagy egy jeles történelmi-, vagy pedig egy olyan katasztrófa helyzetből következő érzelmi katarziszból valósulhat meg, ami közösséggé kovácsolja a két különálló közösséget. Ehhez pedig az előítéletek leépítésére és a sziget mielőbbi demilitarizálásra van szükség, amikor már nem kell megvédeni a két közösséget egymástól, hanem saját magukat kezdik megszervezni a külső politikai és nemzetközi befolyás ellenében. Akinci és Anastasiades az utóbbi irányába mozdult el.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ALLPORT Gordon W.: *Az előítélet*. Osiris, Budapest, 1999.
2. BOLGÁR Judit: *A különböző kultúrák együttéléséből fakadó sztereotípiák. A kultúráközi konfliktus lélektani aspektusa*. In: Nemzeti sokszínűség - multietnicitás - multikulturalitás: egy biztonságosabb Európa felé. Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Politikatudományi Tanszék, 2005.
3. CHRYSOSTOMIDES Kypros: *The Republic of Cyprus, A Study in International Law*. The Hague-Boston-London, 2000.
4. HUNTINGTON, S.J.: *A civilizációk összezsapása és a világrend alakulása*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.
5. KALMÁR Zoltán: *Makáriosz érsek és a ciprusi válság*. In: Karikó Sándor és Szécsi Gábor (Szerk.) *Válság és kommunikáció*, Áron Kiadó, Budapest, 2012.
6. MAROSÁN György: *Az etnocentrizmus evolúciós elmélete*. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 2008, 63. 4.
7. SÁSKA Zoltán Attila: *Az ENSZ szerepvállalásának kezdetei Cipruson*. In: Mediterrán Világ Társadalomtudományi folyóirat, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány 2014.
8. SÍKLAKI István: *Előítélet és tolerancia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010.
9. SZTANKAI Krisztián: *A külföldi missziók pszichés kockázatai*. In: Hadtudományi Szemle, 7. évfolyam 1. szám, Budapest, 2014.
10. Prophet of Decline - <http://www.wsj.com/articles/SB111948571453267105> (2016.01.05.)
11. SHERIF Muzafer – SHERIF Carolyn W.: *Csoporton belüli és csoportközi viszonyok: kísérleti kutatás* -<http://www.iksoft.hu/pszichologia/szocial2/sherifsherif.doc> (2016.01.05.)